

Presentació Ponència Gestió del Coneixement (Taula Rodona)
Cap de la Secció de Classificació (sr. Xavier Amado Mateu Sancho)
Jornada de la Comunitat de Pràctiques Juristes criminòlegs de la SSPRJ (14/12/06)

Primerament remarcar que un bon abordatge i anàlisi de la situació en relació amb la població estrangera i els elements que conflueixen amb l'execució penal, no és un tema que s'hagi d'analitzar només des d'una perspectiva únicament jurídica i criminològica, sinó que com moltes altres qüestions amb clares connotacions socials i polítiques, l'avaluem com a qüestió multidisciplinària en el sentit més didàctic de la nostra tasca habitual. Tanmateix, davant del conjunt de circumstàncies que ens envolten resta necessària també una valoració transversalitzada amb la resta d'operadors institucionals que d'una forma més o menys relacional intervenen en matèria d'aplicació de les normes de l'execució penal.

Els canvis legislatius recents operats en la legislació penal i d'estrangeria, determinen la necessitat d'adequar la intervenció penitenciària a l'esmentat marc jurídic, sense perdre en cap moment de vista el contingut de l'article 25 del nostre text constitucional, sobre les finalitats assignades a les penes i mesures de seguretat privatives de llibertat, i també la interpretació que el Tribunal Constitucional n'ha efectuat, en el marc dels drets humans i llibertats fonamentals, així com el contingut dels convenis i tractats internacionals sotscrits pel Govern Espanyol amb particular incidència al Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, els Convenis sobre l'Estatut de Refugiats i el Conveni Europeu de Drets Humans.

Hom és conscient dels canvis (reformes) que la matèria d'estrangeria ha sofert tant en l'àmbit de la legislació civil, com l'administrativa i en el nostre àmbit més concret, la penal. Així, la necessitat de mantenir un coneixement actualitzat de la norma aplicable i en vigor a cada moment també ens ha suposat un esforç personal davant de la després diferent resposta que a la pràctica diària, potser s'ha desenvolupat des dels diferents operadors. No obstant això, en atenció a la nostra tasca d'execució penal, les darreres modificacions legislatives en matèria d'estrangeria s'esmenten principalment en la LO 7/03 i la LO 11/03, on aquesta darrera recull al seu propi encapçalament " de les mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i **integració social dels estrangers** " (sense oblidar en el rere-fons la gran reforma de la llei d'estrangeria i els canvis i connotacions socials i polítiques que l'envolten). Aquest conjunt de factors clarament evidencien la necessitat d'uns plantejaments des d'una perspectiva global (des de tots els àmbits i disciplines) i en la mesura de les possibilitats coordinades entre els operadors.

Per l'àmbit concret d'estudi (la vesant d'execució penal i penitenciària), davant l'anàlisi de la qüestió que ens ocupa (mal anomenada " problemàtica " en més d'una ocasió) es rellevant conèixer algunes de les dades empíriques que manifesten la realitat, les tendències actuals i la possible planificació d'estratègies front els elements més intuïtius i concrets que cada professional pugui observar al seu centre de treball. La SSPRJ ha presentat recentment la seva memòria anual de setembre de 2006, on una part de les dades, les referides a estrangeria, podeu visualitzar durant aquesta jornada. No volem que sigui aquesta exposició una anàlisi extensa i profunda de totes les dades - tasca d'altra banda molt enriquidora pel coneixement - però sí que crec que és important que les conegueu i en feu el vostre propi estudi, atès que us donaran una bona perspectiva de la situació. Evidentment les dades reflexen l'augment de població estrangera penitenciària, element ja conegut per tots nosaltres, però de l'anàlisi observaren els descriptors evolutius, els jurídics (penats-preventius, per durada de les penes), criminològics (per delictes, gènere), sociodemogràfics (edats, gènere i nacionalitats) i de l'àmbit estrictament de gestió penitenciària (graus, permisos, trencaments de pena, distribució per centres penitenciaris).

De l'estudi concret del meu àmbit d'actuació diari, sí que m'agradaria reflectir algunes dades que exposo a continuació i que poden donar una idea del coneixement que la Unitat que actualment dirigeixo, en relació amb les vostres FAQ's, abasta (la Secció de Classificació, integrada al Servei de Rehabilitació de la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat).

La situació de la població penitenciària al desembre de 2006 s'ha mantingut al voltant de la xifra dels 9000 interns – no superada a data d'avui - als centres penitenciaris catalans sota la custòdia de la DGRRP. D'aquesta població, al voltant d'un 36-37 % son estrangers. En relació amb els règims de vida, d'aquests interns al voltant d'un 84,3 % es troben en règim ordinari (preventius o penats), un 14,1 % en règim obert i un 1,6 % en règim tancat.

Front aquesta dada més estàtica, també he volgut ponderar si des de l'any 2004 fins l'actualitat hi ha hagut cap element en relació amb les tasques de competència pròpia de la Secció de Classificació (principalment respecte permisos en 2n grau i resolucions de classificació en Grau de tractament o règim de vida) que s'hagi modificat.

Així respecte **permisos ordinaris (2n grau)**, al llarg de l'any 2004, el 2005 i pràcticament finalitzat el 2006, els número d'interns estrangers del total que han gaudit de permisos en 2n grau s'ha mantingut estable en relació al total d'interns, amb un natural increment en relació a aquesta població (al 2004, representen un 29,75 % del total; a l'any 2005 un 28,11 % i a l'any 2006 - fins el 30/11/06 - un 31,53 %). No troben especials canvis quantitius, més enllà de l'augment poblacional.

Respecte les **Resolucions de Classificació en grau (2004-2005-2006)**, sempre oscil·lant sobre la xifra anual de 5000 resolucions, del conjunt de dades fàcilment observem que la tendència d'increment en relació amb la població estrangera també ha incrementat, però no especialment, la quantitat de resolucions d'aquest grup en relació a l'aplicabilitat a un o altre règim de vida, sigui l'ordinari (2n grau), obert (3r grau) o tancat (1r grau o art. 10 LOGP), front el manteniment més o menys estable de resolucions anualment.

Penso que es important reflectir aquestes dades, atès que la gran majoria de FAQ's que des dels diferents centres heu informat es relacionen principalment amb el nostre àmbit més comú, que no és altre que la regulació de la proposta dels permisos de sortida, les propostes de classificació en graus de tractament (inicialment o reconsideracions) i la proposta de llibertat condicional, davant de les condicions i panorama que des de la Llei d'Estrangeria i el Codi Penal es plantegen.

La necessitat de conèixer les circumstàncies personals i individuals que envolten a l'intern és la primera gran tasca a què els Equips Tècnics s'enfronten, amb anterioritat a la presa de decisions i de propostes des del punt de vista tècnic, i certament des d'una perspectiva multifactorial i interdisciplinària, sense deixar de banda l'experiència històrica o el sentit comú en aquest estudi analític. Els dubtes plantejats principalment presenten elements comuns, que sense un exhaustiu criteri enumeratiu són: la necessitat d'una activitat penitenciària en sentit propi i dinàmic, el necessari coneixement de les circumstàncies individuals que envolten a l'intern que la legislació penitenciària en la seva perspectiva científica i individualitzada ens demana , la condició d'estranger resident regular o irregular, actualment i/o en el futur, la presència d'una resolució d'expulsió governativa o judicial, i el respecte de tota la nostra tasca a l'imperi de la llei (principi de legalitat) i en concret l'estreta vinculació que la vida penitenciària desenvolupa sempre entre les finalitats i principis de custòdia i reinserció, sota un estret marge de coordinació i no necessàriament de supeditació. Nogensmenys, val a dir que l'entramat esmentat ara, d'antuvi ha estat present (la situació d'estranger regular o irregular, l'expulsió d'aquests mitjançant resolució expressa, les dificultats entre la finalitat de custòdia i la reinsertora ...), no són elements nous. Per tant la primera activitat que des de l'Administració s'ha de desenvolupar és la **formativa** (posar a disposició de tots l'experiència històrica i una continuada actualització del nostres coneixements d'acord amb la dinàmica evolutiva de la legislació i de les orientacions integradores que des de la pràctica i aplicació diària els tribunals exerceixen). Tot això sense oblidar el desenvolupament normatiu d'unes regles d'acció (Circulars i Instruccions, principalment) que han de regular la tasca coordinada que des de les diferents Unitats Administratives s'executa en l'àmbit d'aquesta matèria ara avaluada. Així, des de l'any 2003 i la continua reforma legislativa, s'ha incrementat la tasca en aquesta voluntat normativa, si

bé actualment en matèria d'estrangeria les propostes d'actuació no s'han concretat en l'àmbit de la nostra administració encara, en espera d'una anàlisi global de la casuística i crear un instrument positiu d'acció.

Aquestes normes bàsiques deuriem articular una sèrie de procediments de gestió que de complir-se, afavoririen el correcte desenvolupament de la nostra activitat. La primera gran indicació a tenor de les vostres demandes a les FAQ's (criteris mínims d'actuació), s'adreçaria a l'Oficines de règim (futurament les de Gestió Unificada), indicant procediments de gestió de l'expedient de l'intern i de coordinació amb els tribunals o jutjats, autoritat governativa, Ministeri Fiscal i la Unitat d'Informació Penitenciària (sigui des de la perspectiva preventiva o penada). Aquesta darrera Unitat té un paper fonamental com a interlocutor directe amb les brigades d'estrangeria i documentació de la CNP i per tant, d'informació als centres penitenciaris i de control dels estrangers ingressats en els centres penitenciaris catalans. No cal remarcar que una correcta gestió de la tasca documental i relacional en aquestes Oficines afavorirà el nostre marc d'actuació i capacitat de concreció.

Tot això, es relaciona inicialment l'executabilitat o no dels art. 89 i 108 del CP (supòsits de suspensió de la pena/mesura) sigui una pena o mesura inferior a 6 anys o de superior temporalitat, supòsits que marcaran diferents espais d'actuació en l'àmbit penitenciari. Si la pena o mesura fos inferior a 6 anys i es decreta l'expulsió (fórmula que d'altra banda no és automàtica, atesa la necessitat d'individualitzar des de la instància judicial l'aplicabilitat d'aquest supòsit) la clau radica en l'efectiva execució d'aquesta suspensió, que d'altra banda s'hauria d'efectuar en un període de 30 dies entre l'autoritat judicial penal i la pròpiament governativa. Tots hem vist que davant **la manca de garanties d'efectiva executabilitat de l'expulsió** es determina el compliment de la pena d'acord amb les normes del nostre àmbit habitual (l'execució penitenciària) i, per tant, la necessitat de classificar inicialment en grau de tractament (resumidament, la determinació d'un programa individualitzat de tractament) d'acord amb els terminis del Reglament Penitenciari. No podem oblidar que cap norma estableix com finalitat dels centres penitenciaris i, naturalment de l'activitat penitenciària, el perllongament (sense cap altre termini de durada que el propi de la pena) de la situació de retenció comuna als centres d'internament per a estrangers on sí que la prioritització és la custòdia per l'execució de l'expulsió i que per això es regeixen per diferent normativa i àmbit d'actuació. També és per aquesta raó que crec que és altament nociu des d'un punt de vista tractamental l'assoliment d'una tendència a convertir els nostres centres penitenciaris en centres d'internament per estrangers, malgrat les múltiples dificultats que en perseguir la integració social efectiva ens trobarem en el recorregut del compliment de la pena davant la població estrangera i l'aplicació de les normes que els afecten en el seu conjunt, no sempre capacitats per remoure els obstacles materials (legals) encara el favorable aprenentatge o evolució tractamental rehabilitadora.

Altres processos informatius regulables a les Oficines de Règim, es referiran a les comunicacions d'acord amb allò establert a l'art 27 RP i en relació amb el compliment de les $\frac{3}{4}$ parts de la pena i el 3r grau de tractament, així com les expulsions governatives.

Per l'altra banda, també haurem d'establir les indicacions (criteris d'actuació) adreçades als Equips de Tractament, on resta evident que l'abordatge es plantejarà en la determinació de les circumstàncies individuals i personals afectes a cada intern, amb voluntat d'articular inicialment un **sistema informatiu** el més exhaustiu possible en el coneixement dels continguts normatius de la legislació penal, processal, penitenciària, d'estrangeria i de les normes internacionals (convenis) d'aplicació (trasllat de persones condemnades ...). En aquest esperit informatiu i de consulta (assessorament), sí que la figura del jurista criminòleg i els serveis d'informació prenen protagonisme. Aquesta indicació fa necessari precisament una clara acció formativa adreçada a aquest grup.

Conjuntament i dins l'esperit rehabilitador davant la sèrie de situacions que la casuística ens presentarà, l'Equip de Tractament en el moment de dissenyar els Programes Individuals de Tractament avaluarà les propostes de sortides a l'exterior (i també davant les

reconsideracions de grau de tractament) d'acord amb el coneixement i ponderació de totes les variables que intervenen en el procés de tractament de l'informat i que incideixen de forma determinativa en aquest, entenent que de les circumstàncies personals la conceptualització de l'intern en relació amb la legislació d'estrangeria es presenta com a **variable qualificada** i comunament observada, **de risc**. Però aquesta variable no la hem de contemplar des d'una visió apriorística demoníaca (negativitzada), sinó amb el rigor necessari que per la transcendència dins l'execució penal i la resta de l'entorn legislatiu es mereix. Així la mera i única presència de la variable d'estrangeria, no es converteix en motiu per excloure mecanismes i oportunitats reinsertals pròpies de l'activitat penitenciària en la vessant positivista. L'observació del " risc ", ponderat amb les altres variables afavoridores o no, evolutives o no, més o menys qualificadores, des d'una vessant positiva o negativa (però raonada i connectada interrelacionadament), és la definició de la tasca i proposta que des de l'Equip multidisciplinar s'espera.

En conclusió, la mera conceptualització d'estranger regular o irregular, per si sola, no pot determinar una exclusió total i absoluta davant de l'activitat penitenciària en la seva perspectiva més rehabilitadora, sinó que s'ha de connectar i ponderar amb la resta d'elements que es persegueixen i conflueixen, en relació tant amb el moment concret i respecte l'instrument concret que s'avalua, com en relació amb el període a recórrer que li resta i els altres mecanismes que es podrien instrumentalitzar, fet d'acord amb el necessari rigor i respecte a les normes i orientacions que de l'imperi de la llei en el seu conjunt i el seu compliment s'espera en la nostra tasca.

Vull remarcar, també, l'èmfasi que des de la nostra administració en els darrers anys es fa en relació a l'augment dels programes d'intervenció (Educació per a la Convivència en la Diversitat, Mediació Intercultural, Atenció religiosa als musulmans en el medi penitenciari, Formació professional, Inserció laboral i ocupacional, Ensenyament català i castellà per estrangers ...) en l'àmbit d'aquesta població – l'estrangera -, i de l'especial interès i sensibilització que la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat i el mateix Servei de Rehabilitació manifesta davant de les necessitats d'aquest col·lectiu.

Finalment desitjo que del contingut de les presentacions i de la casuística que de la taula rodona pugui resultar, trobeu elements per continuar en la tasca diària amb major coneixement i seguretat. Per tota aquesta tasca i els dubtes que en generin, trobareu al Centre Directiu el suport que necessiteu mentre no s'implementi un circuit normatiu adient per via de la Circular o Instrucció corresponent.